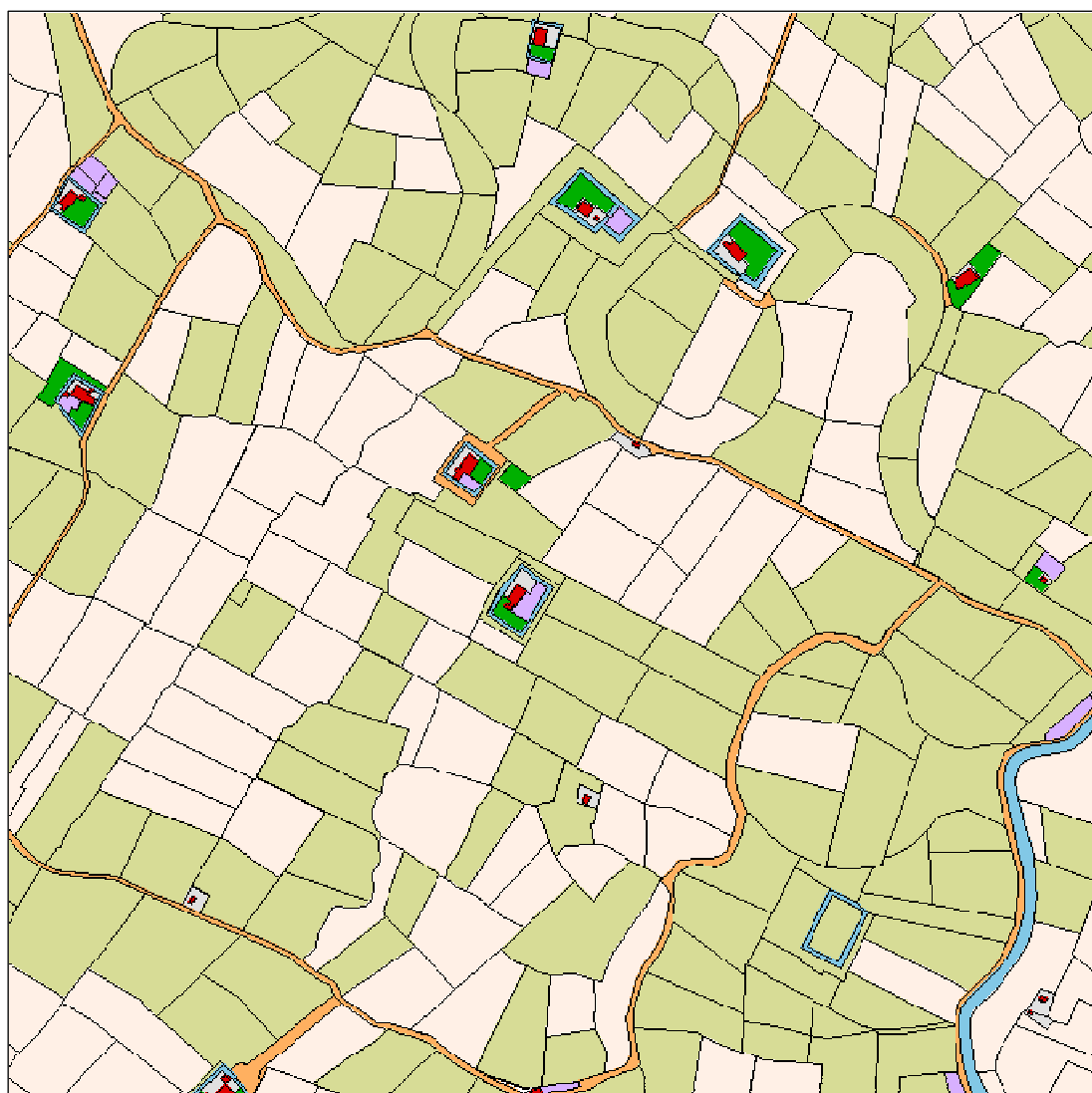

Delleweg 3 te Stedum, gemeente Loppersum

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen
gemeente: Loppersum
plaats: Stedum
toponiem: Delleweg 3 / Ter Apeler Vennen
bevoegd gezag: gemeente Loppersum
opdrachtgever: Miedema Bouw (vertegenwoordigd door mevr. A. Kuiper)
centrumcoördinaten: 244.272 / 592.644
kaartblad: 07E
onderzoeksmeldingsnummer: 62369
beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Loppersum en E-depot
uitvoerder: Libau
rapportnummer: 14-171
auteur: N. van der Mei
autorisatie: drs. J. Molema
telefoon: 050-3126545
fax: 050-3123362
e-mail: info@libau.nl

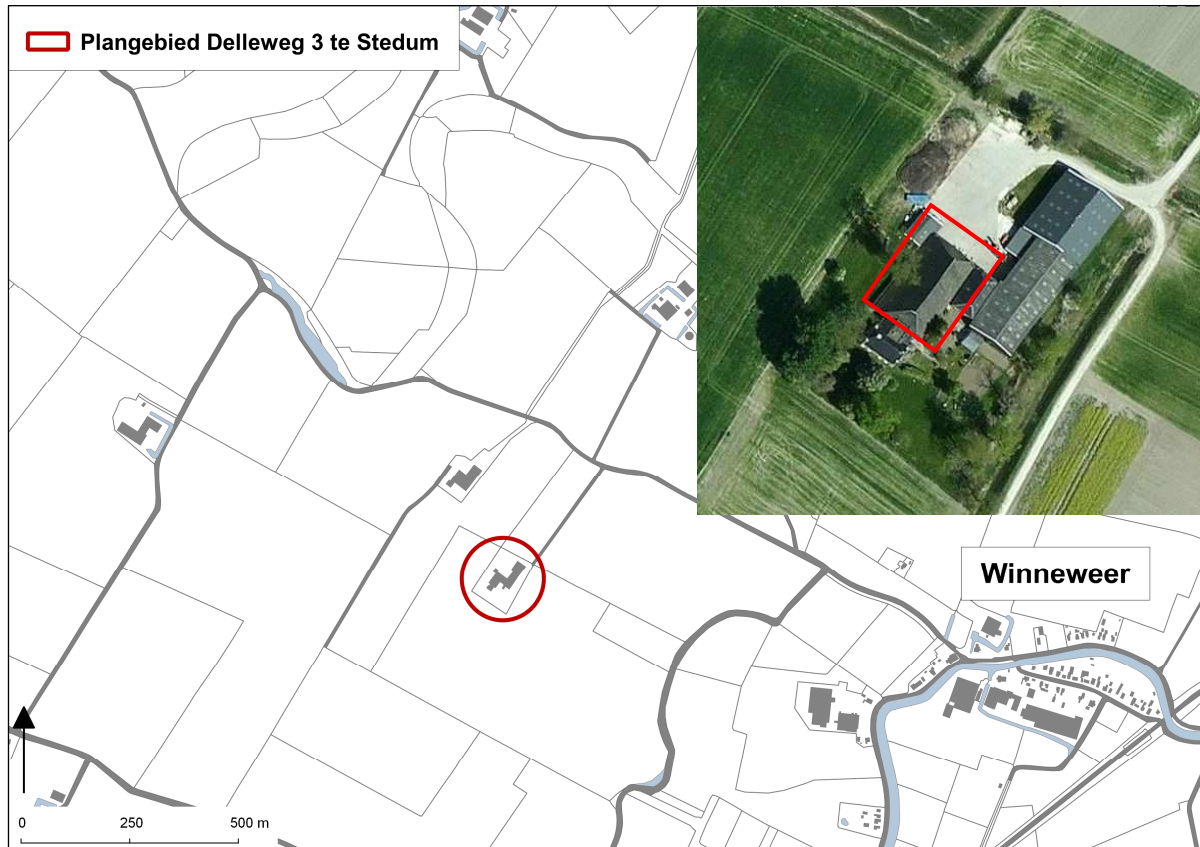

Delleweg 3 te Stedum, gemeente Loppersum

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van Miedema Bouw, vertegenwoordigd door mevr. A. Kuiper, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Delleweg 3 te Stedum (zie figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is het voornemen tot oprichting van een nieuwe werktuigloods (zie figuur 1 inzet). De beoogde loods krijgt een afmeting van 30 meter bij 40 meter. De huidige opstallen op deze locatie worden gesloopt. De wijze van funderen is afhankelijk van de uitkomsten van sonderingsonderzoek, maar zal waarschijnlijk bestaan uit een stiepenfundering. De locatie waar de ingrepen zijn beoogd, wordt hieronder verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Topografische kaart waarop de ligging van het plangebied Delleweg 3 te Stedum is aangegeven met een rode cirkel. In de inzet een recente luchtfoto (bing.com/maps). De locatie van de beoogde nieuwe loods is met een rood kader aangegeven.

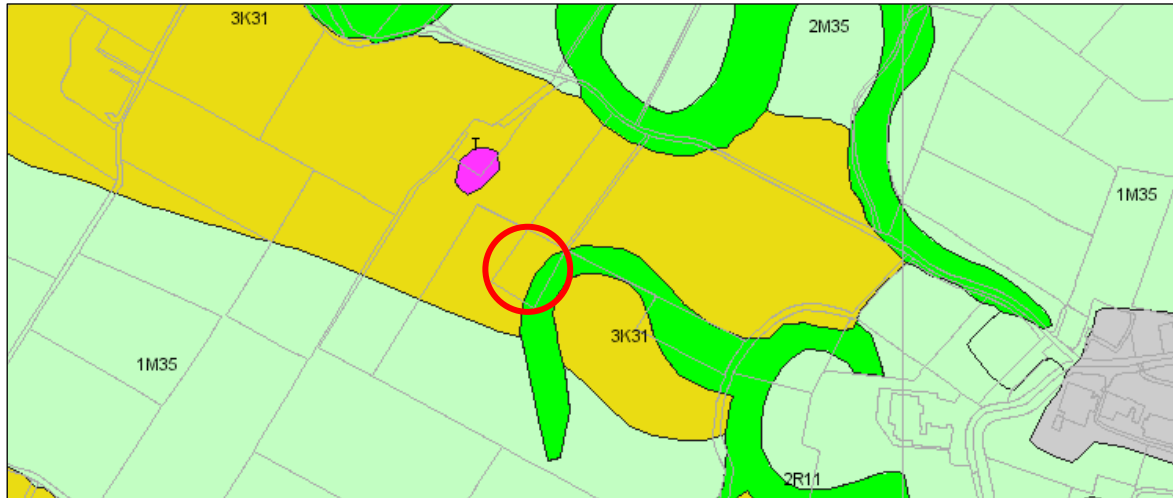
Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied maakt deel uit van de boerderij "Ter Apeler Vennen" en is gelegen tussen Stedum en Winneweer in het oude kweldergebied van Noordoost-Fivelingo. Ten noorden en oosten van het plangebied liggen de oude meanders van de rivier de Fivel. De oudste kwelderbewoning van Noordoost-Fivelingo dateert uit de ijzertijd. Men vestigde zich bij voorkeur op de hogere kwelder- en oeverwallen langs getijdenrivieren, kreken en prielen. In de loop van de ijzertijd en Romeinse tijd werd het vanwege stijging van de zeespiegel nodig om woonplaatsen op te hogen, waardoor wierden ontstonden.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied is gelegen op de kwelderwalachtige vlakte waarop ook de wierde Stedum is gelegen (code Mv9; zie bijlage *Fysisch geografische kaart*). Ten noordwesten van het plangebied ligt een kleine wierde met daarop de boerderij Venhuisen (code t). Op de veldkaarten van Clingeborg (1978/1979, ongepubliceerd) is ter plaatse van de boerderij "Ter Apeler Vennen" ook een wierde aangegeven. Ten zuiden van het plangebied ligt een getij-afzettingsvlakte met kleinschalig reliëf (code Mv2). De Delleweg ten noorden van het plangebied is aangeduid als oude dijk (roze lijn). Ten noorden van deze dijk liggen oude meanders van de Fivel (code Ml3).

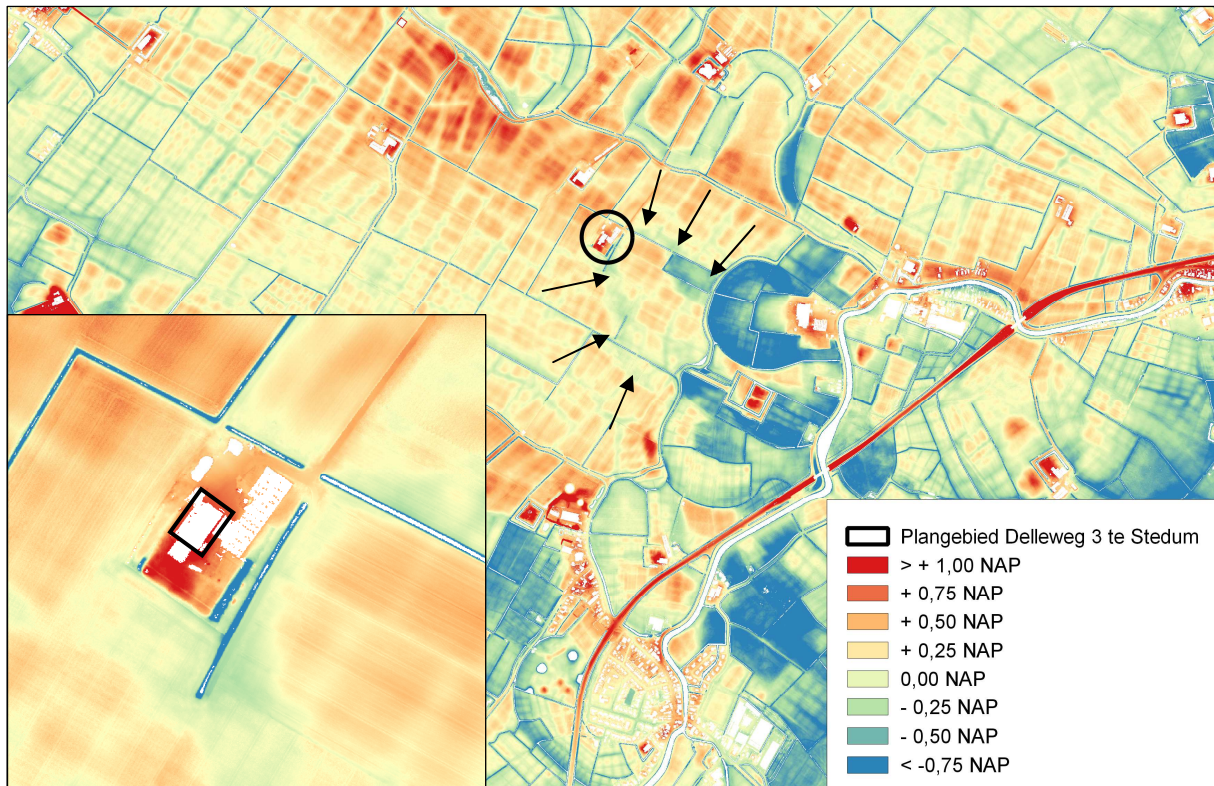

Bij Winneweer, ten oosten van het plangebied, liggen vele afgegraven percelen (code ↓). Het betreft percelen die zijn afgeticheld ten behoeve van de baksteenindustrie. De bodemkaart geeft aan dat de bodem in het plangebied bestaat uit kalkarme poldervaaggronden in lichte zavel (code Mn15C; zie bijlage *Bodemkaart*). Direct ten noorden van het plangebied liggen knippige poldervaaggronden in zware zavel (code gMn25C).

Figuur 2: Uitsnede van de geomorfologische kaart (via Archis) waarop met een rode cirkel de ligging van het plangebied Delleweg 3 te Stedum is aangegeven.

De geomorfologische kaart (via Archis; zie figuur 2) bevestigt grotendeels het beeld van de fysisch geografische kaart, maar geeft aan dat de boerderij Delleweg 3 aan de zuidoostzijde grenst aan een geul van een meanderend afwateringsstelsel (code 2R11). Deze geul overlapt met de zuidoostkant van het huidige erf. Het betreft hier een oude Fivelmeander die ook op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) te onderscheiden is (zie figuur 3). Op de AHN-kaart is daarnaast te zien dat het westelijke oude deel van het erf, en daarmee het plangebied, relatief hooggelegen is (zie figuur 3 inzet). Deze hoge ligging duidt op de aanwezigheid van een huiswierde, zoals ook aangegeven op de Clingeborgkaart (zie boven).

Figuur 3: Hoogteverschillen in en rondom het plangebied Delleweg 3 te Stedum (AHN2 via nationaalgeoregister.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een cirkel; de pijlen wijzen de op de geomorfologische kaart aangegeven meanderende geul aan. In de inzet een detailopname van het plangebied (zwart kader).

Archeologische informatie

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologisch Monumentenkaart (AMK), noch zijn uit het plangebied archeologische vondsten of waarnemingen bekend (geen registraties in Archis). Direct ten noorden van het plangebied, aan de Delleweg, is wel een archeologische waarneming bekend (waarnemingsnummer 434723; zie bijlagen *Kaart archeologie* en *Uitgebreide rapportage waarneming*). Hier zijn in 1999 scherven uit de middeleeuwen en nieuwe tijd gevonden op een akker nabij drie grote zwerfstenen die in de volksmond 'de gerichtplaats' worden genoemd. Of op deze locatie daadwerkelijk ooit sprake is geweest van een gerichtplaats, is niet bekend. Wel heeft hier langs de Delleweg een arbeidershuisje gestaan (zie onder).

In de omgeving van het plangebied liggen meerdere AMK-terreinen (zie bijlage *Kaart archeologie*). Ten noorden van de Delleweg, nabij de oude meanders van de Fivel, ligt een grotendeels van rijksweg beschermd monument (AMK-terrein 878 en 8849). Het betreft het terrein van de middeleeuwse borg De Juist, die hier tot in de 18de eeuw gestaan heeft (Formsma *et al.* 1987, p.227-231).

Langs de voormalige Fivelmeanders ten zuidoosten van het plangebied liggen nog meer AMK-terreinen. Het betreft een viertal middeleeuwse wierden (AMK-terreinen 5545/11714, 5793, 6978 en 7017), het terrein van de middeleeuwse borg Tammingahuizen (rijksbeschermd AMK-terrein 315) en het terrein van de middeleeuwse borg Ter Mude ofwel Mudaheert (AMK-terrein 6940).

Historische geografie

De archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Loppersum geeft aan dat Delleweg 3 een oude boerderijplaats betreft (RAAP 2008). Deze boerderijplaats was in de late middeleeuwen privé-eigendom, maar werd in 1503 verkocht aan het Kruissherenklooster in Ter Apel (Jensema-Vos *et al.* 2002, p.116 boerderij 22). Na de Reductie van Groningen in 1594 werd de boerderij eigendom van de Stad Groningen. De boerderij is in de vroege 18de eeuw echter niet als zodanig gekarteerd (Schroor 1996 & Schroor 1997).

Op het kadastrale minuutplan (gemeente Stedum, sectie A1) uit 1827 is te zien dat het erf Delleweg 3 aan het begin van de 19de eeuw nog volledig omgracht was. Rondom de boerderij was de oorspronkelijke, middeleeuwse verkaveling nog grotendeels intact. Opvallend hierbij is dat de oude Fivelmeander ten oosten van het plangebied, in tegenstelling tot de andere Fivelmeanders in de omgeving, niet in de verkaveling is terug te vinden. Dit duidt er op dat deze meander al voor de (late) middeleeuwen is dichtgeslibd.

Op de kadastrale minuut is verder te zien dat op de locatie van de beoogde nieuwe loods ook toen al de stal van de boerderij stond. De huidige boerderij (in ieder geval het woonhuis) dateert gezien de bouwstijl uit circa 1840-1850. Uit historische topografische kaarten (via www.watwaswaar.nl) blijkt dat de situatie op het erf Delleweg 3 gedurende de 19de en een groot deel van de 20ste eeuw vrijwel niet is veranderd. Aan het eind van de 20ste eeuw is de bebouwing op het erf aan de noordoostzijde uitgebreid. Na 2004 zijn de grachten grotendeels gedempt (Topografische atlas Groningen).

Overweging en advies

Het plangebied ligt op een kwelderwalachtige vlakte in het oude kweldergebied van Noordoost-Fivelingo. De oudste kwelderbewoning van Noordoost-Fivelingo dateert uit de ijzertijd. Men vestigde zich bij voorkeur op de hogere kwelder- en oeverwallen langs getijdenrivieren, kreken en prielen. In de loop van de ijzertijd en Romeinse tijd werd het vanwege stijging van de zeespiegel nodig om woonplaatsen op ten hogen, waardoor wierden ontstonden.

De boerderij aan de huidige Delleweg 3 wordt al in 1503 genoemd en dateert in ieder geval uit de middeleeuwen. Het huidige woonhuis is waarschijnlijk rond 1840-1850 gebouwd. De ouderdom van de schuur die nog in het plangebied aanwezig is, is niet bekend.

Uit de Clingeborgkaart en hoogtegegevens blijkt dat de boerderij en daarmee het plangebied is gelegen op een huiswierde. Deze wierde is ontstaan langs een destijds nog actieve meander van de rivier de Fivel. Aangezien deze Fivelmeander waarschijnlijk al vóór de late middeleeuwen is dichtgeslibd, zal ook de wierde van voor deze periode dateren. Het is niet ondenkbaar dat deze locatie al sinds de late ijzertijd / vroege Romeinse tijd bewoond is.

Op basis van de bovenstaande informatie wordt de kans op de aanwezigheid van archeologische resten op de plaats van de beoogde werktuigenloods zeer groot geacht. In het plangebied dient rekening te worden gehouden met archeologische resten uit de vroege middeleeuwen, late middeleeuwen en nieuwe tijd. Het voorkomen van resten uit de ijzertijd en Romeinse tijd kan niet worden uitgesloten.

Gezien de grote kans op de aanwezigheid van archeologische resten wordt het noodzakelijk geacht de voor de bouw van de werktuigenloods noodzakelijke bodemingrepen onder archeologische begeleiding plaats te laten vinden. De exacte wijze en omvang van de archeologische begeleiding is afhankelijk van de funderingswijze en de daarmee samenhangende omvang van de bodemingrepen. Derhalve wordt geadviseerd om, zodra de funderingswijze bekend is, contact op te nemen met Libau voor een definitief archeologisch advies.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Kaart archeologie;
- Kadastrale minuut via HisGIS.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl) en downloadbaar via nationaalgeoregister.nl).

ANWB, 2004. *Topografische atlas Groningen 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Archeologische verwachtingskaart en beleidskaart, Regio Noord-Groningen. Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732.

Bing Maps (www.bing.com/maps) – recente luchtfoto's

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Clingeborg, A.E., 1978/1979. *Veldkaarten*. Ongepubliceerd (kopie aanwezig bij Libau).

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Jensema-Vos, J. & J.D. Jensema & N.J. Schutter & A.A. Toxopeus, 2002. *Boerderijenboek gemeente Stedum*. Profiel Uitgeverij, Bedum.

Schroor, M., 1996. *De atlas der Provincielanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Project Uitgevers, Groningen.

Schroor, M., 1997. *De atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Project Uitgevers, Groningen.

Schroor, M., 2003. *De Atlas van Kooper. Oude kaarten van de provincie Groningen*. Profiel Uitgeverij, Bedum.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000*. Stiboka Wageningen.

WatWasWaar (www.watwaswaar.nl) – minuutplannen uit het begin van de negentiende eeuw en overige historische kaarten.

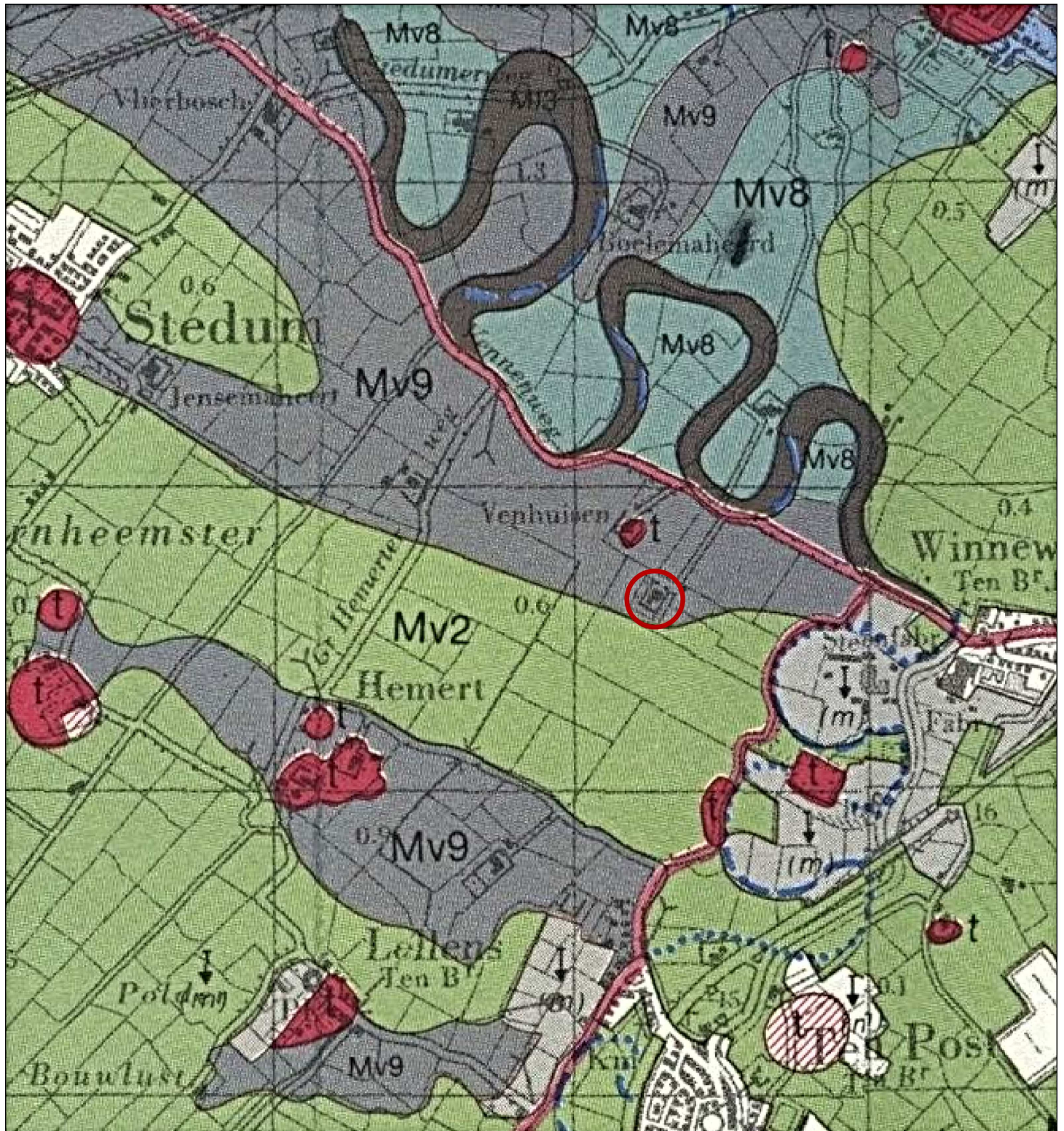
Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 – 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 -8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 -4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 – heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 – heden

BIJLAGE fysisch geografische kaart

Legenda

 Plangebied Delleweg 3 te Stedum

Mv8 Kwelderflank

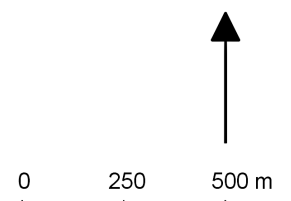
MI3 Oude meandergeul

Mv9 Kwelderwalachtige vlakte

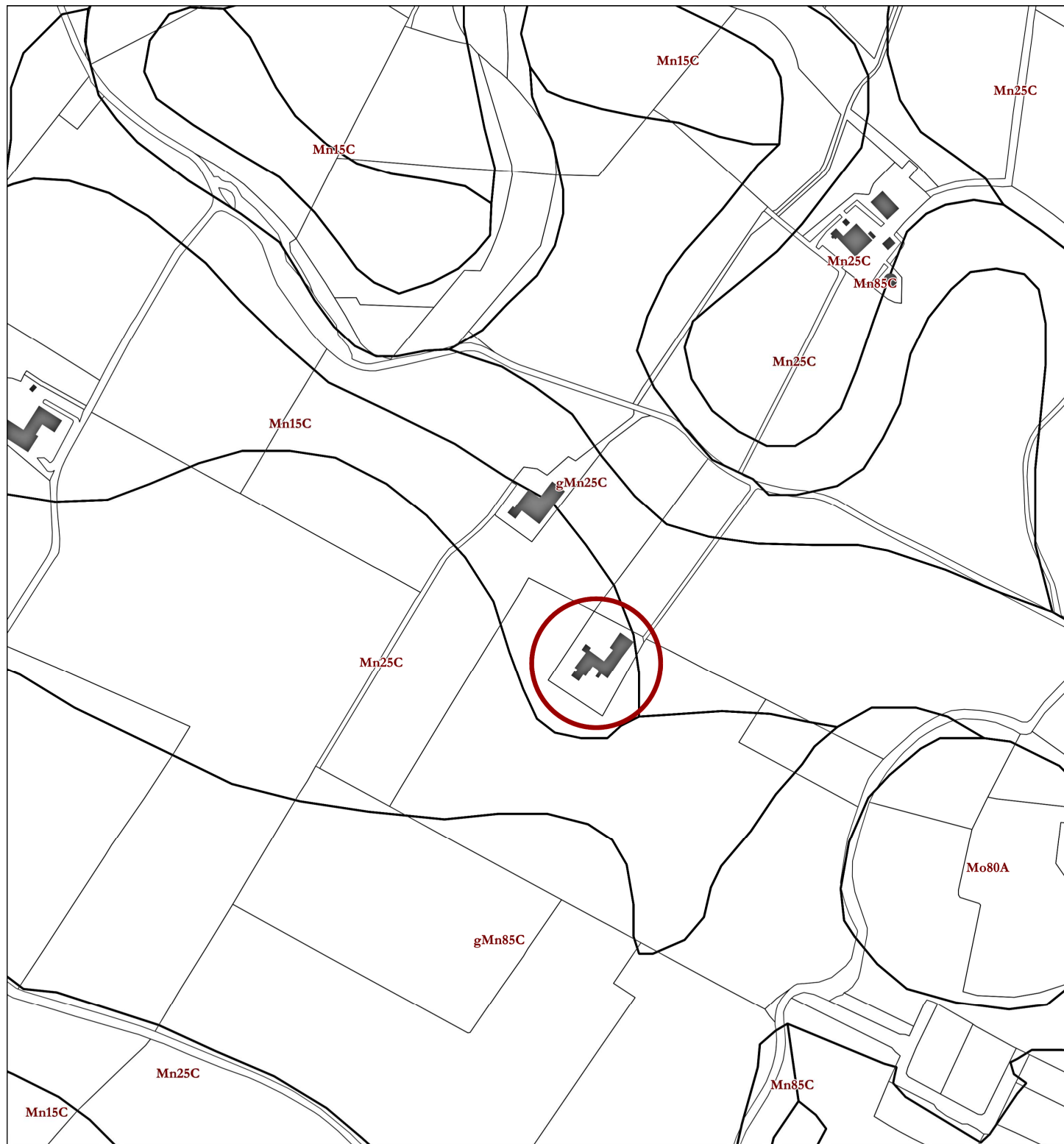
t Wierde / terp

Mv2 Getij-afzettingenvlakte

↓ Afgetichelde percelen

BIJLAGE Bodemkaart

Legenda

Plangebied Delleweg 3 te Stedum

gMn85C

Knippige poldervaaggronden (klei)

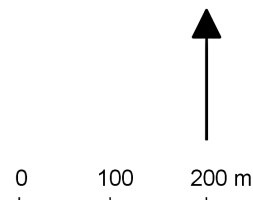
Mn15C Kalkarme poldervaaggronden (lichte zavel)

Mo80A

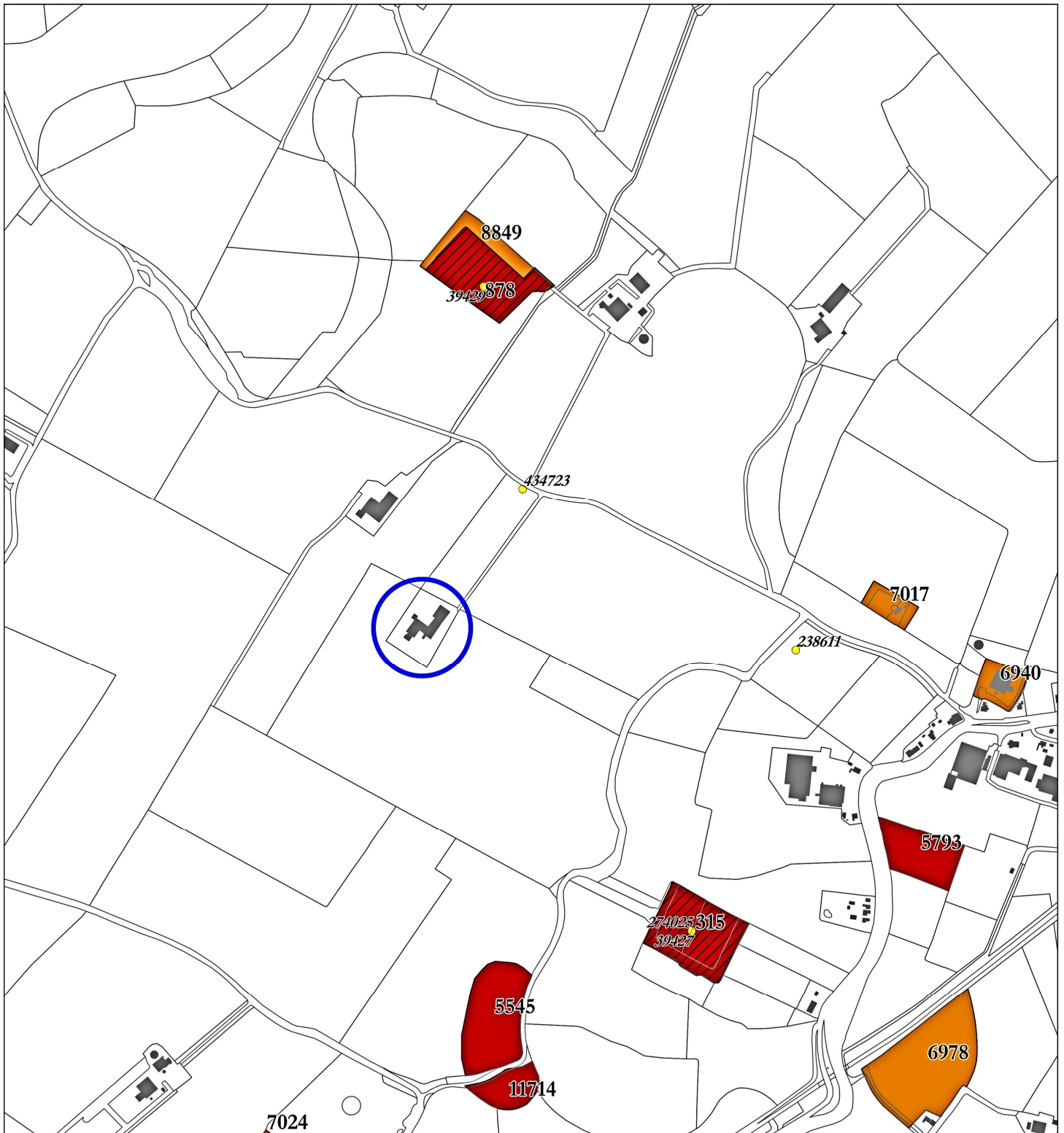
Kalkrijke nesvaaggronden (klei)

Mn25C Kalkarme poldervaaggronden (zwارة zavel)

gMn25C Knippige poldervaaggronden (zwارة zavel)

BIJLAGE Kaart archeologie

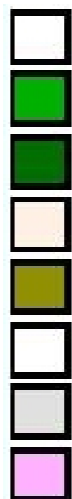
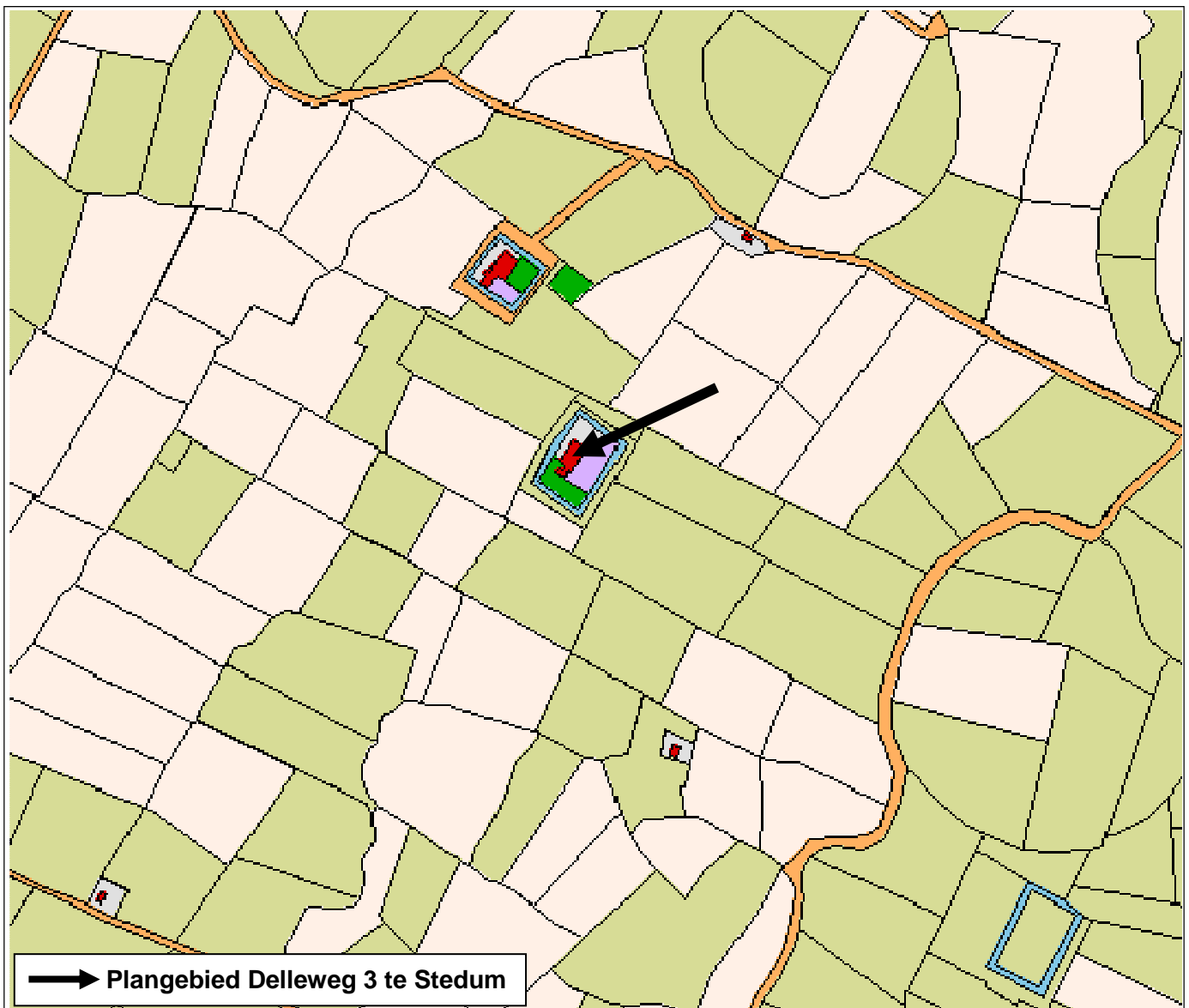

Legenda

- Plangebied Delleweg 3 te Stedum
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van archeologische waarde
- Archeologische waarneming

BIJLAGE Kadastrale minuut via HisGIS

Begraafplaats
Boomgaard
Bos
Bouwland
Dijk
Diversen
Erf
Heide

Hooiland
Natte gronden
Stadswal
Tuin
Water
Wegen
Weiland
Woeste gronden